

FISCAL ASPECTS IN MOLDAVIA: TAXES PAID BY FOREIGN SUBJECTS IN ROMAN(1832-1840)

Andrada Diaconu

PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The beginning of the 19th century accounted for a period of great changes in social, economic, administrative, and fiscal dimensions in the principality of Moldavia. The Organic Statute entered into force in 1832 and paved the way for modernization of the space between the Prut river and the Carpathians. A series of measures were taken, changing in time the structure of society and the economy, connecting it to the new European realities. The migration of population has increased in this period, as noticeable progress in the mentality favored people's mobility.

In this paper I propose to follow a case study about the foreign subjects ("supuși străini") in the town of Roman and some of the taxes they paid. After 1800, Roman grew demographically and economically, and many subjects of Austrian, Russian and Prussian origin settled here to do business. Depending on their occupations, they paid taxes like "fumărit", "cotărit" or "ocărit", named after the unit toll (in the first case the house, in the last two the unit of measure, "cotul/elbow" or "oca"). In the period between 1832-1840 the taxes collected from the foreign subjects varied in range. The activity of these people was very important for the market of Roman because they were thriving merchants. The economic development of the newcomers was based on exemptions and their professional success changed the image that local residents had about newcomers. Moldavian authorities accepted foreigners on their territory and practiced a policy of attracting immigrants at the beginning of the 19th century.

Keywords: society, migration, foreign subjects, taxes and exemption.

Așezarea Roman a devenit importantă începând din secolul al XIV-lea, atunci când s-a dezvoltat din punct de vedere economic și social, profitând de amplasamentul geografic și de drumul comercial pe care se afla și pe care erau transportate variate mărfuri. Dovadă a valorii poziției sale stă decizia domnului Roman I (1391-1394) de a ridica în acest loc o cetate întărită, lucru pe care l-a făcut ulterior și Ștefan cel Mare, în anul 1466¹.

Încă din secolul al XIV-lea orașele moldovenești, printre care și Romanul, au fost locuite de persoane care au aparținut mai multor etnii sau religii. Un act datat în 1588 dovedește faptul că, la acea vreme, societatea Romanului a fost una multietnică². Dovadă a rămănerii minorităților pe acest teritoriu până târziu, în prima parte a secolului al XIX-lea, stă pomenirea lor (evrei, armeni, unguri, greci și germani) într-un dicționar geografic realizat la începutul secolului al XX-lea, mai exact în anul 1902³. Începând cu ultima parte a veacului al XVIII-lea a apărut în limbajul administrativ termenul „sudiți” cu referire la supușii altor state care s-au așezat în Moldova. Unul dintre motivele înmulțirii numărului de străini a fost

* Această lucrare a fost sprijinită financiar în cadrul proiectului POSDRU/187/1.5/S/155397 cu titlul „Prin burse doctorale spre o nouă generație de cercetători de elită”, cofinanțat din Fondul Social European prin intermediul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

¹ Constantin Burac, *Ținuturile Țării Moldovei până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Academica, București, 2002, p. 129-130

² Laurențiu Rădvan, *Orașele din Țările Române în Evul Mediu (sfârșit sec. al XIII-lea- începutul sec. al XVI-lea)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2011, p. 446.

³ George Ioan Lahovari, *Marele dicționar geografic al României alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe*, vol. V, București, 1902, p. 264.

reprezentat de protecția oferită de înființarea consulatelor unor țări precum: Rusia (1782), Austria (1783) și Anglia (1803)⁴. Modernizarea societății, începută în a doua parte a secolului al XVIII-lea, a determinat o mobilitate accentuată a populației ce a atras după sine și un schimb de mărfuri, idei sau cunoștințe. Migrarea a fost determinată de mai mulți factori ce pot fi grupați în mai multe categorii: factori naturali (fenomene naturale), factori economici, factori sociali și factori politici⁵. Așadar, la începutul veacului al XIX-lea populația Moldovei a fost într-o continuă creștere datorită primirii unui număr însemnat de indivizi de pe alte meleaguri, care au contribuit la creșterea populației orașelor⁶.

Documentele studiate de către noi dovedesc faptul că, la finalul secolului al XVIII-lea și la începutul celui următor, în ținutul Roman au locuit o serie de străini, dintre care o pondere însemnată au avut-o evreii, transilvănenii, armenii și grecii. Evreii au fost pomeniți documentar în Moldova pentru prima dată în anul 1504. Încă de la acea vreme au practicat meserii precum cea de comercianți sau cârciumari. Într-o primă fază, s-au stabilit în Bucovina, apoi s-au dispersat pe întreg teritoriul moldovenesc, ajungând ca la începutul secolului al XIX-lea să adune 10.000 de familii, adică să reprezinte aproximativ 8% din totalul populației Moldovei⁷. Numărul grecilor ajunși în Moldova a crescut în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. O parte dintre aceștia au fost negustori, ocupându-se în special cu producerea și vânzarea de miere și ceară⁸. Armenii s-au așezat în Moldova cu câteva secole înainte, deținând chiar și proprietăți aici. Un număr însemnat de armeni au putut fi identificați în orașe precum: Roman, Iași, Botoșani, Siret sau Vaslui⁹.

Populația sosită din Transilvania a reprezentat o minoritate etnică consistentă, numărul ei cunoscând o pantă ascendentă. Dacă în anul 1774 se estimează că ar fi trăit în Moldova aproximativ 10.000 de indivizi, în anul 1835 numărul acestora a crescut mai bine de șase ori, ajungând să numere 65.000 de suflete¹⁰. Identificarea ardelenilor din Moldova s-a putut realiza și după câteva generații, rămânând în același spațiu deoarece s-au regăsit în raporturile de natură economică, culturală sau militară dintre locul de baștină și cel adoptiv¹¹. La buna desfășurare a procesului migrațional din Transilvania înspre Moldova a contribuit printre altele și faptul că Munții Carpați nu au fost socotiți ca o frontieră. De aici deducem că transhumanța s-a desfășurat cu o mare lejeritate. Ritmul difuzării transilvănenilor poate fi urmărit prin focalizarea atenției asupra faptului că numărul acestora era mai mare în localitățile situate în apropierea munților comparativ cu cele poziționate la o distanță considerabilă¹². Păstorii transilvăneni care își aduceau turmele la păscut în Moldova au trecut și prin Roman. Ei au fost denumiți de populația băștinașă drept „ungureni” și au pus umărul la dezvoltarea economică a zonei prin furnizarea produselor obținute de la animale¹³.

⁴ Pavel Cocîrlă, *Târgurile sau orașele Moldovei în epoca feudală, sec. XV-XVIII*, Editura Universitas, Chișinău, 1991, p. 54-55.

⁵ Silviu Neguț, *Geografia umană*, Editura Academiei, București, 2011, p. 324-326.

⁶ Ecaterina Negruți, *Situația demografică a Moldovei în secolul al XIX-lea*, în „Revista de Istorie”, tom 34, nr. 2, 1981, p. 255.

⁷ Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III, partea II: 1601-1821, București, p. 527-528.

⁸ *Ibidem*, p. 524

⁹ Laurențiu Rădvan, *op. cit.*, p. 447-448.

¹⁰ Ionel Muntele, *Populația Moldovei în ultimele două secole*, Editura Corson, Iași, 1998, p. 54.

¹¹ Ștefan Ștefănescu, *Mișcări demografice în Țările Române până în secolul al XVII-lea și rolul lor în unitatea poporului român*, în Dumitru Berciu, *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, Editura Academiei, București, 1968, p. 205.

¹² Matei Vlad, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (secolele XV-XVIII)*, Editura Academiei, București, 1973, p. 55-56.

¹³ Andrei Veress, *Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara Românească (până la 1921)*, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, tom VII, nr. VI, 1927, p. 133.

În anul 1832 în Moldova s-a întocmit o catagrafie importantă, care a înregistrat inclusiv populația flotantă din centrele urbane moldovenești. Din cele peste 50 de orașe Romanul s-a aflat al șaptelea în topul orașelor cu cel mai mare număr de populație străină, înregistrând 200 de persoane (la fel ca și Bârladul), ce reprezentau 3,1% din populația totală de la acea vreme¹⁴. Realizarea catagrafiei din 1832 a fost determinată de Regulamentul Organic care preciza printre altele și faptul că cei care nu locuiau cu acte legale în Moldova erau obligați să părăsească țara. Pornind de la acest punct s-a mobilizat începerea unei numărări a locuitorilor Moldovei¹⁵. În anul menționat anterior în întreaga Moldovă locuiau 4.440 de capi de familie străini¹⁶. Pentru a afla numărul aproximativ de suflete înmulțim numărul cu cifra convențională 5. Din acest calcul înțelegem faptul că la est de Carpați au locuit circa 22.200 de străini. Aceștia s-au supus regimului financiar autohton, plătind o serie de taxe.

Între anii 1832-1834 supușii austrieci (în care erau incluși și cei transilvăneni) din ținutul Roman numărau 58 de persoane. Referitor la vârsta acestora precizăm faptul că cei mai mulți, adică 24, au avut între 31 și 40 de ani și că 17 indivizi au avut între 41 și 50 de ani¹⁷. Anteriorii pomeniți au reprezentat un procent de aproximativ 70% din întreaga populație austriacă stabilită în ținutul Roman. Jumătate din străinii austrieci din Roman, adică 29, s-au ocupat direct cu activitatea negustorească, contribuind la progresul sistemului economic al Moldovei. Dintre aceștia 15 erau negustori, 9 negustori de stare mică și 5 precupeți. Din totalul celor 769 de negustori și precupeți austrieci din Moldova, 29 și-au desfășurat activitatea în ținutul Roman¹⁸. Deducem că Romanul a atras 3,77% din total de negustori austrieci stabiliți la est de Carpați.

În perioada ce ne stă în atenție negustorii care au practicat negoțul în Moldova pot fi împărțiți în două categorii, după cum urmează: „raiele” și „sudiți”. În prima categorie s-au înscris negustorii autohtoni, iar din cea de a doua categorie au făcut parte noii veniți¹⁹. Comercianții străini s-au ocupat mai ales de comerțul cu băuturi, de micile tranzacții, dar și de „zarafâcul”, adică schimbul de bani²⁰. Pentru ca un nou venit să poată practica negustoria și să fie înregistrat la visterie drept negustor avea nevoie de acceptul dat de coordonatorul unei bresle, adică starostele. Procesul începea după redactarea unei cereri, starostele consultându-se în acest sens cu ceilalți membrii ai breslei²¹. Au existat în Moldova și bresle compuse din populație străină, ca de exemplu cele ale armenilor și evreilor, întocmite cu scopul de a se ajuta reciproc și a plăti unitar taxele specifice²².

Oamenii secolului al XVIII-lea și al XIX-lea au realizat venituri din mai multe categorii de produse, după cum urmează: din negoțul cu cereale, din comercializarea

¹⁴ Alexandru Ungureanu, *Unele observații asupra puterii de atracție a orașelor din Moldova în secolele XIX și XX*, în *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”*, Iași, secțiunea II, Geografie, tom XVII, 1971, p. 72-73.

¹⁵ Silviu Văcaru, *Supușii austrieci în principatul Moldovei: 1833-1835*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014, p. XVIII.

¹⁶ *Ibidem*, p. XXVIII.

¹⁷ *Ibidem*, p. CXXXIX.

¹⁸ *Ibidem*, p. CXXX-CXXXV.

¹⁹ Ioan Murariu, *Obligațiile și privilegiile negustorilor din Moldova între anii 1774 și 1832*, în „Hierasus”, Botoșani, an V, 1983, p. 341.

²⁰ Gheorghe Platon, *Populația orașului moldovenesc la mijlocul sec. al XIX-lea*, în „Carpica”, Bacău, tom III, 1970, p. 14.

²¹ Nicolae Grigoraș, *Unele aspecte privind breslele din orașele moldovenești în secolele XVI-XVIII*, în „Revista de Istorie”, tom 22, nr. 6, 1969, p. 1113-1114.

²² Idem, *Instituții feudale din Moldova*, vol. I, *Organizarea de stat până la mijlocul sec. XVIII*, Editura Academiei Române, București, 1971, p. 401.

animalelor și a produselor obținute de la acestea sau din producerea și scoaterea pe piață a băuturilor²³. Spre exemplu, în cazul moșiei Brătulești din Roman, între 7 octombrie 1826 și 23 aprilie 1828 totalul de vânzări a însumat 19.151 lei. Veniturile au fost obținute din comercializarea cerealelor, animalelor, furajelor, băuturilor, fructelor și a poștalioanelor. În cazul moșiei amintite, cel mai mare venit s-a obținut din vânzarea băuturilor. La polul opus s-au situat furajele, vândute în cantități mai mici, lucru lesne de înțeles deoarece acestea erau păstrate pentru hrănirea animalelor, a căror vânzare era mai rentabilă decât a nutrețului, aducând un profit mai mare²⁴. Negustorii moldoveni au ținut cont de așa numitul „nart”, ce preciza prețul maxim la care putea să fie vândut un produs. Cei care nu îl respectau erau pasibili de pedepse, ca de exemplu bătaia în public. Reprezentanții Agiei verificau procesele negustorești, dar și unitățile de măsură utilizate pentru fracționarea produselor²⁵. Sumele necesare pentru funcționarea acesteia au fost colectate tot de la negustori, lucru valabil și pentru teritoriul Romanului. Pentru ca banii să fie mai ușor de adunat s-a practicat strângerea lor de două ori pe an, prima tranșă în ziua Sfântului Gheorghe, adică primăvara, iar a doua de Sfântul Dumitru, adică toamna²⁶.

În anul 1838, în orașul Roman și-au desfășurat activitatea un număr de 463 de negustori, dintre care: 191 autohtoni, 25 supuși străini și 247 evrei. De aici deducem faptul că evreii reprezentau mai mult de jumătate din totalul comercianților. În același interval de timp au activat în oraș 525 de meșteri împărțiți în felul următor: 277 locali, 19 sudiți și 229 evrei²⁷.

Începutul secolului al XIX-lea a reprezentat o perioadă de modernizare politică socială, dar și economică. La nivel fiscal s-a dorit introducerea unei taxe care să le cuprindă pe cele vechi, denumită „patentă”²⁸. Acest fapt nu s-a respectat ad literam, dovadă stând documentele inedite studiate de către noi în vederea elaborării cercetării de față. Cu toate că documentele datează după anul 1832, adică după anul de implementare a Regulamentului Organic, acestea precizează în continuare și alte taxe precum cotăritul, ocăritul, fumăritul, goștina și deseatina. Datele statistice prezentate se bazează pe documentele păstrate în diferite dosare din fondul „Isprăvnicia Roman”, din cadrul Direcției Județene a Arhivelor Naționale Iași.

Darea cotăritului se afla în strânsă legătură cu unitatea de măsură denumită „cot”, ce a fost echivalentul lungimii brațului uman, dimensiune de la cot până în vârful degetelor. În Moldova un cot măsoară 0,63 m. Coții cumpărați de către negustori erau realizați din materiale dure, neperisabile cum ar fi fierul sau lemnul²⁹. Taxa denumită cotărit a fost percepută de la toți cei care au folosit „cotul” ca unitate de măsură pentru vânzarea diferitelor mărfuri. Primele detalii referitoare la această încasare datează din anul 1699, an în care Constantin Brâncoveanu dădea o „carte de cotărie”. În aceasta se explică printre altele și de la cine urma să fie perceput impozitul. În anul 1776 taxa însuma 30 de bani, iar în schimbul ei negustorul primea de la vel cămăraș două coturi: un halep și un arșin; primul de factură turcească, iar al doilea rusească³⁰. Halepul măsoară cu câțiva centimetri mai mult decât un cot obișnuit (0,68

²³ S. Columbeanu, *Economia domeniului feudal din Moldova și Țara Românească la începutul secolului al XIX-lea (1800-1830)*, în „Revista de Istorie”, tom 18, nr. 2, 1965, p. 335-336.

²⁴ *Ibidem*, p. 338-339.

²⁵ Ioan Murariu, *Organizarea negustorilor și a comerțului intern al Moldovei între anii 1774- 1832*, în „Memoria antiquitatis”, tom IX-XI (1977-1979), Piatra Neamț, 1985, p. 540-541.

²⁶ Ioan Murariu, *op. cit.*, 1983, p. 343.

²⁷ Gheorghe Paton, *op. cit.*, anexa 5.

²⁸ Ioan Murariu, *op. cit.*, 1983, p. 345.

²⁹ Ovid Sachelarie, Nicolae Stoicescu, *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, Editura Academiei, București, 1988, p. 126.

³⁰ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 678.

m), iar arșinul (0,71 m) cu câțiva centimetri în plus față de halepul³¹. Au existat cazuri în care negustorii au folosit coturi și în general unități de măsură mai mici decât cele standard. Autoritățile au demarat o acțiune ce a urmărit eliminarea cazurilor de fraudă, cât și a situațiilor în care se vindea marfă măsurată cu unități nesupuse controlului. Termenul limită al intrării în legalitate a fost stabilit data de 1 septembrie 1830, iar ca măsuri de coerciție s-au impus amenzi. După intrarea în vigoare a Regulamentului Organic de această problema s-au ocupat Ministerul de Interne și Visteria³².

Cotăritul a fost strâns în același timp atât la nivel zonal, cât și la nivel local, adică a fost perceput atât de visterie, cât și de cel care deținea târgul. Celui din urmă îi revenea și o altă taxă cerută o dată pe an, denumită „bezmănul”, ce poate fi înțeleasă drept chirie pentru bucata de pământ ocupată de construcția ridicată cu scop negustoresc. Valoarea taxei s-a aflat în directă proporționalitate cu dimensiunea terenului și cu amplasamentul al acestuia. Negustorii străini au deținut un avantaj, deoarece au primit scutire de această taxă, la sfârșitul secolului al XVIII-lea³³.

Taxa aferentă cotăritului din anul 1837 a fost în majoritatea cazurilor de 7 lei sau un multiplu al numărului 7 (sunt câteva cazuri în care s-au plătit 14 lei)³⁴. Informații referitoare la unitatea de măsură pe care au utilizat-o dughenele le obținem dintr-un document emis în anul 1833 ce s-a constituit într-un tabel referitor la „dughenile ce vând marfă cu cotul” din Roman. Acesta a înregistrat numele deținătorului dughenei, starea dughenei, dar și unitatea de măsură sau unitățile pe care respectivul proprietar le primea și în schimbul cărora achita o anumită sumă. Din cele 20 de dughene, 5 au fost plasate în starea întâi, 5 în starea a doua și restul de 10 în cea de-a a treia stare. În total s-au repartizat 20 de coturi și 11 halepuri. Remarcăm faptul că fiecare dugheană a primit câte un cot, în schimb doar un procent de 55% dintre dughene cumpără halepul. Toate prăvăliile din prima și a doua stare au achiziționat ambele unități de măsură, în schimb doar una din ultima categorie și le-a permis. Cu acest prilej s-au adunat de la posesori o sumă de 384 de lei, în schimbul achitării coturilor și halepurilor³⁵.

Darea numită ocărit a avut ca punct de inspirație unitatea de măsură denumită „oca”, echivalentă a 1,283 kg. Au existat situații în care negustorii au încercat să folosească o unitate mai mică și în acest fel să înșele cumpărătorii³⁶. Referitor la ocărit, în anul 1833 în Roman, 22 de neguțatori au achitat împreună 196 de lei. Aproape toți au plătit 7 lei, excepție făcând un singur individ, Herscu Marcu, care a achitat dublu, adică 14 lei³⁷. Suma colectată în contul ocăritului se va păstra în perioada ce ne stă în atenție. Documentele dovedesc faptul că în 1837 prețul plătit în acest sens a respectat cele două valori de 7, respectiv 14 lei. Schema a fost valabilă și pentru anul 1838³⁸. O modificare în suma recoltată s-a ivit în anul 1834 când a apărut o nouă valoare, aceea de 21 de lei³⁹.

³¹ Nicolae Stoicescu, *Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României*, București, Editura Științifică, 1971, p. 91.

³² *Ibidem*, p. 27-28.

³³ Ioan Murariu, *op. cit.*, 1983, p. 344-345.

³⁴ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași, fond Isprăvnicia Roman, tr. 996, op. 1043, dosar 233/1838, f. 114.

³⁵ *Ibidem*, dosar 124/1833, f. 55v.

³⁶ Ioan Murariu, *op. cit.*, 1985, p. 239.

³⁷ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași, fond Isprăvnicia Roman, tr. 996, op. 1043, dosar 124/1833, f. 158.

³⁸ *Ibidem*, dosar 233/1838, f. 114.

³⁹ *Ibidem*, dosar 155/1834, f. 309.

Fumăritul reprezenta o taxă pe edificii, adică pe casele de locuit, dar și pe construcțiile destinate comerțului. De fapt, darea și-a preluat numele de la hornurile pentru fum. Inițial impozitul s-a ridicat la 1 leu pe casă, ulterior cunoscând modificări⁴⁰.

De remarcat este modalitatea în care au fost împărțiți supușii străini în anul 1836, cu ocazia trecerii în revistă a celor care au plătit fumăritul în anul menționat. Străinii au fost grupați în trei categorii, după cum urmează: „moldoveni și armenii” „jidovi” și „acei intrați în patente”. În prima categorie au fost incluși 18 indivizi ce au plătit în total 387 lei. În cea de a doua categorie au fost înscrise 72 de persoane, ce au adunat 954 lei. Ultima categorie a însumat 34 de reprezentanți, de la care s-au strâns 553 de lei. Un calcul simplu dovedește faptul că moldovenii și armenii au achitat în contul fumăritului o sumă medie de 21 de lei și 50 de bani, evreii 13 lei și 25 de bani și cei cu patente 16 lei și 26 de bani. Pornind de aici deducem faptul că, deși mai puțin numeroși, moldovenii și armenii au înregistrat o traiectorie economică diferită de evrei și patentari. De către ei s-a plătit și cea mai mare taxă în contul fumăritului echivalentă cu 60 de lei⁴¹.

Pentru a aduce în discuție diferența taxelor plătite de negustorii străini de diferite stări din Roman ne concentrăm asupra fumăritului. Un document emis în anul 1833 a vizat plata taxei, dar și sumele revenite dregătorilor care colectau taxele, adică așa numitul „fumăretul cu răsurile”. Negustorii din starea a treia⁴² au achitat fiecare 50 de lei și suplimentar câte 16 lei și 60 de bani pentru plata dregătorilor. Comercianții din starea a doua⁴³ au plătit fiecare câte 80 de lei și încă 22 lei aferenți rásurilor. Plata dregătorilor a presupus o cotă de 27,5% în cazul negustorilor din starea a doua și 33,2% din plata fumăritului pentru negustorii din starea a treia⁴⁴.

Un document redactat în anul 1836 pomeneste 80 de posesori de origine străină ai unor dughene în Roman. Dintre aceștia nici unul nu este plasat în categoria negustorilor cu starea întâi, 4 fac parte din starea a doua, 43 din starea a treia, iar restul de 33 dețin patentă. Observăm că majoritatea comercianților prestează activități comerciale medii, nereușind să se înscrie printre cei mai importanți afaceriști din Roman⁴⁵. Starea negustorilor a fost menționată și un an mai târziu, în contextul în care s-a realizat o trecere în revistă a supușilor străini ce au plătit fumăritul în anul 1837. Din cele 30 de persoane pomenite, 4 s-au înscris în prima categorie, 13 în categoria a doua și 13 în categoria a treia. În acest context li se pomeneste exact originea, 27 dintre ei fiind austrieci, 2 francezi și un prusac. Remarcăm faptul că cei 4 negustori din prima stare sunt toți supuși austrieci, care se pare că s-au adaptat bine la mediul moldovean⁴⁶.

Un alt document redactat în același an, cu ocazia plăților fumăritului efectuate de către minorități, îi împarte pe aceștia în două categorii, după cum urmează: „creștinii și armenii” și „jidovii”. Au achitat taxa 22 de persoane din prima categorie, de la care s-au strâns 522 de lei, și 58 din cea de-a doua, de la care s-a colectat suma de 1124 lei, adică un total de 1646 lei⁴⁷. Creștinii și armenii din Roman au plătit în medie 23 lei și 70 bani, adică cu mai bine de 4 lei

⁴⁰ Ovid Sachelarie, Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 201-202.

⁴¹ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași, fond Isprăvnicia Roman, tr. 996, op. 1043, dosar 202/1836, f. 113-115v.

⁴² De exemplu: Aron sin [fiul] Lupu Stoleru, Lupul sin Băruh Stoleru, Meir sin Isac Ceprăgan, Haim sin David Argintariul, Coch sin Grigore Ciobanul Stoleru, Herscu sin Solomon Ciubotaru, Iosâp sin David Croitoriu, etc.

⁴³ De exemplu: Mane sin Garabet Croitor, Leiba sin Andrei Căldărariu, Ștăim sin Zaiman Tălpăriu.

⁴⁴ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași, fond Isprăvnicia Roman, tr. 996, op. 1043, dosar 124/1833, f. 153.

⁴⁵ Ibidem, dosar 202/1836, f. 130v-135.

⁴⁶ Ibidem, dosar 216/1837, f. 12.

⁴⁷ Ibidem, f. 109-143.

mai mult decât evrei, care în 1837 au plătit fumăritul în medie 19 lei și 37 bani. Cea mai mică sumă plătită de către creștini și armeni a fost egală cu 10 lei, iar cea mai mare de 40 de lei. Evreii au înregistrat cea mai mică taxă, adică 6 lei, dar și cea mai mare de 50 de lei. Observăm faptul că, în ultima categorie pomenită s-au înscris persoane atât cu proprietăți modeste, dar și altele cu unele complexe. În schimb, creștinii și armenii au avut o situație financiară medie, diferența între cea mai mică și cea mai mare taxă plătită fiind aproape jumătate din aceeași diferență în cazul evreilor. Acest lucru ne arată că evreii, deși numeroși, erau mai modești economic.

Un alt tablou cu supușii străini din Roman redactat în 1838, cu scopul efectuării unei numărări a noilor veniți ce urmau să plătească fumăritul, ocăritul și cotăritul, identifică 104 persoane. De această dată sunt pomeniți 11 negustori din categoria întâi, 29 din starea a doua și 64 din starea a treia. În timp ce aproape 11% dintre ei s-au plasat în prima stare, aproximativ 28% în starea a doua și restul de circa 62% în ultima stare. Înțelegem de aici că doar 1 din 10 venetici reușeau să atingă o dezvoltare economică de nivel înalt, în timp ce 6 persoane din 10 nu treceau de nivelul mediu⁴⁸.

Creșterea animalelor a fost preferată în detrimentul cultivării pământului, din mai multe motive, printre care: utilajele rudimentare utilizate în cadrul muncilor agricole, lipsa unei strategii bine pusă la punct și nevoia unor animale sănătoase și bine îngrijite ce erau folosite alături de forța fizică în procesul de cultivare a pământului. Din ultimul aspect pomenit deducem faptul că moldovenii au fost interesați să crească mai ales animale de tracțiune⁴⁹. În secolele al XVIII-lea și al XIX-lea o altă afacere profitabilă era crescutul oilor. Numărul mare al acestor animale a atras după sine colectarea unei dări în acest sens, adică „goștina”. La sfârșitul veacului al XVII-lea și la începutul celui următor în Moldova au fost crescute cca. 3 milioane de oi. Deducem de aici faptul că banii strânși în contul goștinei adunau o sumă consistentă⁵⁰. Goștina sau gorștina a reprezentat o dare în contul căreia s-au cerut inițial animale, ulterior transformându-se într-o taxă percepută în lichidități. Darea s-a rezumat, conform zeciuielii, la un exemplar cerut pentru 10 capete. La origine, impozitul s-a pretins doar pentru turmele aduse la pășunat în Moldova de către oierii străini⁵¹, fiind colectată de către dregători numiți „gorștinari”, ce se bazau pe statistici și date concrete referitoare la numărul animalelor existente în ținut. Suma datorată era direct proporțională cu numărul oilor deținute. S-a obișnuit a se strânge darea în două tranșe, verificându-se periodic dacă numărul oilor declarat de către stăpâni coincidea cu realitatea. În acest scop s-au organizat controale la stâne și în gospodăriile țăranilor, iar în cazul în care s-au depistau exemplare nedeclarate se pretindeau bani suplimentari, adică 1 leu în schimbul fiecărui animal tănuț. Gorștinarii purtau în permanență legătura cu oamenii din administrația locală⁵².

În urma unei analize succinte a valorii la care s-a ridicat această taxă de-a lungul timpului observăm o continuă creștere. În anul 1732 pentru fiecare 15 oi țăranii trebuiau să plătească câte 2 lei, în 1768 pentru fiecare oaie se cereau 10 bani, iar în 1806 fiecare animal a fost taxat cu 11 bani⁵³. Chiar dacă diferența dintre ultimele două exemple nu este aparent una foarte mare, trebuie să ținem cont că aceasta creștea substanțial cu cât numărul de oi deținute

⁴⁸ Ibidem, dosar 233/1838, f. 88-104.

⁴⁹ Mihai Lazăr, *Călătorii străini despre creșterea animalelor în Moldova în secolele XVI-XVIII*, în „Hierarh”, Botoșani, an I, 1978, p. 363.

⁵⁰ Gheorghe Sibechi, *Note despre creșterea ovinelor în Moldova în secolul al XVIII-lea*, în „Cercetări agronomice în Moldova”, vol II, Iași, 1984, p. 149-151.

⁵¹ Mihai Lazăr, *Gorștina de oi în Moldova în secolele XV-XVIII*, în „Anuarul Muzeului Județean Suceava”, Suceava, 1981, p. 243-245.

⁵² Ibidem, p. 247.

⁵³ Ovid Sachelarie, Nicolae Stoicescu, *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 208.

era mai mare. Dovadă a faptului că oamenii de rând au fost împovărați peste măsură de sistemul financiar ramificat stau numeroasele revolte iscate. Documentele ne evocă numeroase scene de violență între țărani nemulțumiți și goștinarii de pe teren și numeroase plângeri emise de către țărani care semnalau fel și fel de abuzuri ale demnitarilor. Cei scutiți de către domni erau obligați să prezinte „cartea domnească” pentru a-și dovedi scutelnicia. Ridicarea acesteia de către goștinari a fost o practică întâlnită și ducea de asemenea la situații silnice⁵⁴. Scutirile oferite de domnii moldoveni noilor veniți se întindeau de cele mai multe ori într-un interval cuprins între două și opt luni. O bună parte dintre cazuri consfințesc perioada de scutire echivalentă cu 6 luni⁵⁵. Din pricina numeroaselor nemulțumiri ale oamenilor simpli și pentru a evita ca aceștia să plece și să depopuleze satele moldovenești, în secolul al XIX-lea s-a decis ca sistemul de dări să fie gândit și organizat la nivelul autorității centrale⁵⁶. La nivel legislativ, pur teoretic, darea despre care facem referire trebuia să fie desființată în 1832, odată cu intrarea în vigoare a Regulamentului Organic. În realitate, practica a fost alta, banii în numele acestei dării fiind în continuare preținși⁵⁷.

Deținerea și îngrijirea stupilor de albine a fost o îndeletnicire pe care locuitorii Moldovei au păstrat-o încă din vechime. În perioada medievală, atunci când fenomenul a cunoscut o și mai mare amploare în contextul fiscalității statului, domnii au pretins și taxe pe stupi, adică „deseatina pe stupi”⁵⁸. Atunci când taxa s-a achitat sub forma zecuielii, fiecare deținător de stupi ce producea miere și ceară era nevoit să cedeze din producția lui a zecea parte. Taxa pe stupi era una suplimentară, deci era diferită față de cea reținută din produse⁵⁹. Darea s-a colectat de către persoane special numite în această direcție, cunoscute drept deseatnici. Fiecărui ținut i-au revenit astfel de persoane însărcinate de colectarea propriu-zisă a dării, de raportarea în mod periodic a banilor preluați, dar și de efectuarea unor razii pe teren în scopul taxării persoanelor restante. Venitul ce ajungea în contul visteriei din această sursă era unul considerabil⁶⁰. Preocuparea moldovenilor pentru albinărit nu era întâmplătoare, mierea fiind utilizată deseori în gastronomie, ca un bun substitut al zahărului, iar ceara era folosită pentru uzul casnic, în special la iluminatul încăperilor⁶¹.

Puține informații am depistat în materialul arhivistic avut la dispoziție cu privire la goștină și deseatină. O înregistrare realizată în anul 1833 ne oferă câteva informații în acest sens în contextul în care s-a dat seamă despre banii strânși în contul celor două dări cu un an înainte, adică în 1832. Documentul îi pomenește pe Larovici Sămsăriu, Todirașcu Solomon, Aștador Crâste și pe Costachi Petrovici în contextul în care au achitat taxele pe oi și/sau stupi. Dintre cei amintiți, singurul care a plătit ambele taxe a fost Todirașcu Solomon. În contul goștinei s-au adunat în total 120 de lei și 82 de bani pentru 1114 oi. Un calcul simplu dezvăluie că pe fiecare oaie s-a impus o taxă de aproximativ 9 lei și 30 de bani. Taxa pe fiecare animal a fost sensibil diferită pentru cei trei deținători de oi (din cei patru pomeniți anterior), ea variind de la 9 lei și 24 de bani, până la 9 lei și 72 de bani. Doar două dintre persoanele amintite au plătit deseatina. Pentru cei 216 de stupi deținuți, proprietarii au dat 54

⁵⁴ Nicolae Grigoraș, *Dările în Moldova de la întemeierea statului până la 1741 (III)*, în „Cercetări istorice”, tom XIV-XV, Iași, 1983-1984, p. 156-157.

⁵⁵ Matei Vlad, *op. cit.*, p. 146.

⁵⁶ Nicolae Grigoraș, *op. cit.*, 1971, p. 128.

⁵⁷ Mihai Lazăr, *op. cit.*, 1981, p. 254.

⁵⁸ Viorica Rusu, *Albinăritul- ocupație străveche a locuitorilor din nordul Moldovei*, în „Hierasus”, an VII-VIII, Botoșani, 1989, p. 425-426.

⁵⁹ Ovid Sachelarie, Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 11.

⁶⁰ Nicolae Grigoraș, *Dările în Moldova până la 1741 (II)*, în „Cercetări istorice”, tom XII-XIII, Iași, 1981-1982, p. 331.

⁶¹ P. P. Panaitescu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec XIV-XVII)*, Editura Științifică, București, 1957, p. 24.

de lei, adică 4 lei pe fiecare stup. Todirașcu Solomon, singurul care a deținut și oi, a plătit în schimbul fiecărui stup 3 lei și 95 de bani. În schimb, Aștador Crâste, cel care a avut în proprietate doar albine, a fost taxat cu 4 lei și 17 bani pentru fiecare stup⁶². S-a mai păstrat o însemnare ce menționează plata goștinei de la supușii străini din 1833. Doi proprietari, adică Taras Hudicu Cafiți și Costachi Petrovici, au plătit 5033 lei și 544 de bani în contul goștinei⁶³.

În concluzie, regimul fiscal al supușilor străini din ținutul Roman a fost unul complicat, atât ca structură cât și ca funcționare, chiar dacă curentul modernității – accentuat de intrarea în vigoare a Regulamentului Organic – a încercat o relaxare a lui. Dovadă în acest sens stau taxele individuale plătite în prima parte a secolului al XIX-lea, atât de populația autohtonă, cât și de minorități.

BIBLIOGRAPHY:

- Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași, fond Isprăvnicia Roman, tr. 996, op. 1043, dosarele: 121/1832, 124/1833, 155/1834, 202/1836, 233/1838, 251/1839.
- Burac, Constantin, *Ținuturile Țării Moldovei până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Academica, București, 2002.
- Cocîrlă, Pavel, *Târgurile sau orașele Moldovei în epoca feudală, sec. XV-XVIII*, Editura Universitas, Chișinău, 1991.
- Columbeanu, S., *Economia domeniului feudal din Moldova și Țara Românească la începutul secolului al XIX-lea (1800-1830)*, în „Revista de Istorie”, tom 18, nr. 2, 1965, p. 323-351.
- Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor*, vol. III, partea II: 1601-1821, București, 1946.
- Grigoraș, Nicolae, *Dărilor în Moldova de la întemeierea statului până la 1741 (III)*, în „Cercetări istorice”, Iași, tom XIV-XV, 1983-1984, p. 153-171.
- Idem, *Dărilor în Moldova până la 1741 (II)*, în „Cercetări istorice”, Iași, tom XII-XIII, 1981-1982, p. 317-343.
- Idem, *Instituții feudale din Moldova*, vol. I, *Organizarea de stat până la mijlocul sec. XVIII*, Editura Academiei Române, București, 1971.
- Idem, *Unele aspecte privind breslele din orașele moldovenești în secolele XVI-XVIII*, în „Revista de Istorie”, tom 22, nr. 6, 1969, p. 1103-1126.
- Lahovari, George Ioan, *Marele dicționar geografic al României alcătuit și prelucrat după dicționarele parțiale pe județe*, vol. V, București, 1902.
- Lazăr, Mihai, *Călătorii străini despre creșterea animalelor în Moldova în secolele XVI-XVIII*, în „Hierasus”, Botoșani, an I, 1978, p. 361-372.
- Lazăr, Mihai, *Creșterea vitelor în Moldova medievală în viziunea izvoarelor narative interne*, în „Anuarul Muzeului Bucovinei”, Suceava, 1993, p. 103-112.
- Idem, *Gorștina (desetina) de porci în Moldova în secolele XV-XVIII*, în „Studii și materiale - Istorie”, Suceava, an X, 1983, p. 455-470.
- Idem, *Gorștina de oi în Moldova în secolele XV-XVIII*, în „Anuarul Muzeului Județean Suceava”, Suceava, 1981, p. 243-256.
- Muntele, Ionel, *Populația Moldovei în ultimele două secole*, Editura Corson, Iași, 1998.
- Murariu, Ioan, *Obligațiile și privilegiile negustorilor din Moldova între anii 1774 și 1832*, în „Hierasus”, Botoșani, an V, 1983, p. 341-346.
- Idem, *Organizarea negustorilor și a comerțului intern al Moldovei între anii 1774- 1832*, în „Memoria antiquitatis”, Piatra Neamț, tom IX-XI (1977-1979), 1985, p. 539-542.

⁶² Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași, fond Isprăvnicia Roman, tr. 996, op. 1043, dosar 124/1833, f. 263

⁶³ Ibidem, dosar 124/1833, f. 291.

- Idem, *Unii factori care au frânat dezvoltarea comerțului intern al Moldovei, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea*, în „Carpica”, Bacău, tom XII, 1980, p. 229-244.
- Negruți, Ecaterina, *Situația demografică a Moldovei în secolul al XIX-lea*, în „Revista de Istorie”, tom 34, nr. 2, 1981, p. 243-258.
- Neguț, Silviu, *Geografia umană*, Editura Academiei, București, 2011.
- Panaiteșcu, P. P., *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec XIV-XVII)*, Editura Științifică, București, 1957.
- Platon, Gheorghe, *Populația orașului moldovenesc la mijlocul sec. al XIX-lea*, în „Carpica”, Bacău, tom III, 1970.
- Rădvan, Laurențiu, *Orașele din Țările Române în Evul Mediu (sfârșit sec. al XIII-lea-începutul sec. al XVI-lea)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2011.
- Rusu, Viorica, *Albinăritul- ocupație străveche a locuitorilor din nordul Moldovei*, în „Hierasus”, Botoșani, an VII-VIII, 1989, p. 425-429.
- Sachelarie, Ovid; Stoicescu, Nicolae, *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, Editura Academiei, București, 1988.
- Sibechi, Gheorghe, *Note despre creșterea ovinelor în Moldova în secolul al XVIII-lea*, în „Cercetări agronomice în Moldova”, vol II, Iași, 1984, p. 149-152.
- Stoicescu, Nicolae, *Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României*, București, Editura Științifică, 1971.
- Ștefănescu, Ștefan, *Mișcări demografice în Țările Române până în secolul al XVII-lea și rolul lor în unitatea poporului român*, în Dumitru Berciu, *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, Editura Academiei, București, 1968, p. 187-207.
- Ungureanu, Alexandru, *Unele observații asupra puterii de atracție a orașelor din Moldova în secolele XIX și XX*, în Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, secțiunea II, Geografie, tom XVII, 1971, p. 71-81.
- Văcaru, Silviu, *Supușii austrieci în principatul Moldovei: 1833-1835*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014.
- Veress, Andrei, *Păstoritul ardelenilor în Moldova și Țara Românească (până la 1921)*, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, tom VII, nr. VI, 1927, p. 127-207.
- Vlad, Matei, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova (secolele XV-XVIII)*, Editura Academiei, București, 1973.